

דבר הלכה

במה חדשית לפסקים עיונים ונושאים אקטואליים שנתבררו בין כתלי בתני ההוראה
בנשיאות רבינו הגדול מרן הגר"ג קרליץ שליט"א
גליון מס' 1 * טבת תשע"ד

י"ל ע"י מכון ההלכה וההוראה ת.ד. 364 ב"ב * פקס להערות: 0722-722-352 * אימייל: A0722152222@Gmail.com

יתברך נותן התורה שנתן לעמו חוקים ומשפטים צדיקים, להדריך אורחותיהם במעגלי צדק, אורח חיים למעלה למשכיל. עיקר העסק בתורה הוא חלק המעשה לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא, לדעת את אשר יעשה ישראל, וארז"ל אין לקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד.

מטרת קובץ זה הינה לעורר ולפרסם עיוני הלכה וידיעות נחוצות בנושאים המתחדשים לבקרים לפי המציאות המשתנית תמיד.

בגליון זה: דעת רבינו מרן שליט"א בדין מלון הנבנה בשטח ששימש כבית כנסת • המשתמש במקלט האם נחשב לדר ביה חד יומא • ביורר בדין ריבית בכרטיס רב-קו • ידיעות נחוצות בדבר מטלית ניקוי כלים לשבת, תולעי דגים וניקור.

עוד בגליון, לאחרונה יצאו לשווקים מיני 'איפור לשבת'. דעת רבותינו שליט"א שאין להשתמש בהם בשבת. לבקשתם, ערך הגאון בעמ"ח ספר 'אורחות שבת', מאמר מיוחד המברר הדברים.

תקוותינו שחפץ ד' בידנו יצלח, ותהא במה זו כלי עזר להנחלת 'דבר הלכה', להגדיל תורה ולהאדירה.

רבינו הגדול מרן הגאב"ד שליט"א

קדושת בית הכנסת שנמכר ונבנה בית מלון תחתיו

בית כנסת במדינת הים, עמד שנים רבות בשטח שערכו הנדלנ"י עלה מאוד. יזמים רכשו את השטח [והקימו בית כנסת תמורתו], ועל מקום ביה"כ הישן מתעתדים לבנות בית מלון. ושאלתם היא כיצד לנהוג בשטח בית הכנסת.

בקומות החדשות הנבנות מעל לגובה בית הכנסת. על כן בקומות הנכללות בגובה בית הכנסת יבנו חדרי משרדים ואולם קבלת אורחים, אך לא חדרי שינה שיש בהם שירותים [ומכשירים שהם אביזרייהו דיצה"ר], ובקומות הגבוהות יבנו כרצונם.

כתב השו"ע (או"ח קנ"ג ט') כשמוכרים אנשי הכפר בית הכנסת יכולים למכרו ממכר עולם, והלוקח יעשה בו מה שירצה, חוץ ממרחץ ובורסקי ובית טבילה ובית הכסא.

והורה רבינו מרן שליט"א, דכל זה הוא בשטח ששימש בית הכנסת בפועל, ואין דין זה נוהג

הראב"ד הגאון הגדול רבי שריאל רוזנברג שליט"א

אי מהני תשמיש שאין בו חזקה להחשב דר בי' חד יומא

שכן בבית משותף השתמש במקלט כמה שנים לאכסן את חפציו. לימים כשמכר את דירתו מכר גם את המקלט ואמר לקונה שהמקלט הוא שלו שקנה אותו משאר השכנים בבנין. הקונה בנה את המקלט ועשה מדרגות ממנו לתוך דירתו והחזיק כך כמה שנים. עכשיו בא אחד מהשכנים לערער, שיש לו חלק במקלט.

והרמ"א (שם) כתב, ודוקא שיש עדים שדר בו המוכר בתורת דירה אבל אם אין מעידים על הדירה רק שראוהו נכנס בו למדדו לא מהני. ונכנס למדדו הרי אינו מעשה הראוי לחזקה, ואפ"ה הוצרך הרמ"א לחדש דלא מהני לדין דר ביה חד יומא, ומשמע לכאן דאם דר בו ממש אפילו שאינו באופן הראוי לחזקה הר"ז מועיל. וכן הביאו ראי' מהא דאמרינן (שם ס"י) דאם הביא עדים שגרה מורישו הר"ז בחזקת שקנאה, אפי' שניר לא הוי חזקה (בסי' קמ"א ס"ה).

אמנם י"ל דאם יש צד דהשתמשות של המוכר אינה ראי' שהיא שלו, אין זה בדין דר ביה חד יומא. וכמו דמבואר דאם למוכר אין חזקה מחמת שהוחזק גזלן על שדה זו אזי אין בו דין דר בי' חד יומא (שם ס"ז). וא"כ לכאורה זה שהיה שותף, וההשתמשות שלו אינה ראי' כלל שקנה אותה משאר השותפין, גם לא יהא בו דין דר ביה חד יומא, וצ"ע.

נראה, שהראשון שהשתמש במקלט לאחסן חפצים, אין לו בזה חזקת ג' שנים, וכדין שותף שאין לו חזקה (חו"מ סי' קמ"ט ס"ה).

אמנם מה שהלוקח בנה את המקלט וחיבר אותו לדירתו, זו לכאורה חזקה טובה, דודאי גם שותפים קפדי על זה.

אלא דלוקח זה אין לו טענה, דאין הוא יודע שאכן זה שמכר לו את הדירה קנה את המקלט. ובזה הדין הוא, דאם יש ראי' שדר בה המוכר חד יומא טענינן ללוקח שאכן הקרקע היתה של זה שמכר לו (סי' קמ"ו ס"ד).

ונפל בזה ספק, האם מה שהמוכר השתמש במקלט נחשב דר ביה חד יומא.

דהרי דירתו שלו לא יכלה להיות חזקה וכנ"ל, והאם נ"מ לענין דין דר בי' חד יומא מועילה גם השתמשות כזו שאינה ראויה לחזקה.

מזרינו הגאון רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א

בדין כרטיס רב-קו אי איכא בו חשש ריבית

מזה כמה שנים נכנס לשימוש כרטיס נסיעות חדש הנקרא 'רב-קו'. כרטיס זה שונה מהותית מהאופן המקובל בעבר. בכרטיסיות הישנות היה הקונה רוכש מספר נסיעות במחיר מוזל, לעומת זאת בכרטיס 'רב-קו' ההסדר [עכ"פ בחלק מחברות הנסיעות] הוא כך: הנוסע מטעין סכום מסוים ומקבל הוזלה, שהוא מזוכה בערך צבור גבוה יותר מממה ששילם, כגון על טעינת מאה מופיע בכרטיס כאילו הטעין מאה ועשרים, וסכום הצבור מתנכה לפי שער הנסיעה ביום השימוש. החילוק בין שתי הצורות הוא שבאופן הישן היתה אחריות יוקרא וזולא על הלוקח, ובאופן השני יוקרא וזולא באחריות המוכר. ויש לדון אי איכא חשש ריבית באופן זה. ונראה דאין בזה ריבית, וכפי שיתבאר.

ועדיין יהא מחירן מוזל ומוכח שההוזלה אינה על הקדמת המעות אלא מחמת שקונה כמות גדולה של נסיעות. אלא דיש לפקפק בסברא זו, דבודאי בשיקול המחיר נשקל גם מה שהרגילות להשתמש בנסיעות לאחר זמן.

א. תחילה נדון בהיתר רכישת הכרטיסיות שהיו נהוגות בעבר, שהלא לכאורה מוזילים לו הנסיעות על הקדמת המעות, והויא לכאורה ריבית. אמנם יש כאן שתי סברות להיתר, חדא, שהרי אפשר להשתמש מיד עם כל הנסיעות

דהחברה אינה יכולה לחזור בה ודמי לשכירות בתים דקיי"ל דשרי, אבל ס"ס הא דמיקרי שהחברה יש לה הוא רק מכח ההסכם שעשתה עם הנהגים, ובזה כיון שהפועלים יכולים לחזור בהם דומה לשכירות פועל שכל שלא התחיל לעבוד אסור להוזיל כל שההוזלה ניכרת, וא"כ כשקונה כרטיסיה לא בשעת הנסיעה יהא אסור.

מיהו נראה דשרי, דכל מה דאסרינן במקדים מעות קודם לתחילת העבודה הוא כיון שידוע שהמחיר בשעת העבודה שווה יותר וכדאמרינן בגמ' שם ולגורן יפה סלע, וההוזלה ניכרת, אבל הכא לא חשיב הוזלה ניכרת, כיון שההוזלה קיימת גם כשנוסעים מיד באותו יום [אף דהאשראי נכנס בשיקול המחיר] וס"ס אינו ניכר שמוזילים לו מחמת הקדמת מעות, ושרי.

ג. עד כאן בררנו את ההיתר המקובל בכרטיסיות. עתה נכנס לדון בדין כרטיס הרב-קו החדש, שכאמור אחריות יוקרא וזולא בו היא על המוכר, ובזה יש לדון אם כשאחריות היוקרא והזולא על המוכר שאם תוזל או תתייקר הנסיעה יהא הרוח או ההפסד של חברת הנסיעות, [שלא כפי שהיה בכרטיסיות הישנות], אי חשיב פסיקה, די ש לומר דכדי שיחשב לפסיקה שהיא כמכר צריך שאחריות יוקרא וזולא תהיה על הלוקח, אבל באחריות על המוכר לא מחשב כמכירה שהרי לא יצא מרשות מוכר והמעות היו הלואה, ואף אי נימא שההיתר בכרטיסיות אינו מטעם פסיקה אלא משום שהמחיר הוא גם אם ישתמש מיד בכל הכרטיסיה ומוכח שהמחיר אינו משום אגר נטר, ולא איכפת לן מה שהשיקול הכללי כולל גם הרוחת זמן, אפשר דאף היתר זה שייך רק בדרך מכר אבל לא בדרך הלואה.

ד. ובאמת ברע"א סי' נ"ב הביא מעשה דומה לזה משו"ת מהרי"ט, שראובן נתן לשמעון בצידון סך ידוע ואמר לו שמעון אני מוכר לך בסך זה כ"כ צמר לערך שאמכור שאר הצמר שיש לי למכור כמו שאמכור בצפת לאותו הערך אני מוכר לך ואפחות ג' גרוש בכל כיכר ממה שאמכור שאר הצמר, וקנו מידו, והתיר מהרי"ט מדין פסיקה ביש לו. וכתב ע"ז רע"א בד"ה גם יש לי לפקפק שיש לחלק מכל פסיקה שאחריות הזול על

ב. עוד יש סברא להתיר דהוה כפסיקה ביש לו דשרי אף להוזיל כמבואר בגמ' ב"מ ס"ג ב' גבי קיראה שמוזיל לו דמי השעוה מחמת הקדמת המעות, ופועל מיחשב כיש לו כמבואר ברשב"א ב"ב פ"ז א' בשם רבינו יונה, וכוותיה נקטינן כפי שמתפרש ממש"כ הרמ"א ס"ס קס"ב דסאה חטיטין בסאה דוחן אסור אע"פ שהם בשער אחד ויש לו דוחן, והוא מבע"ת בשם הראב"ד, והוכיח כן מדתנן לא יאמר אדם לחבירו נכש עימי ואעדור עמך שהרי ניכוש ועידור כמי שיש לו הן והם עכשיו בשער אחד ואפ"ה אסור (הובא בש"ך סקט"ז), ויש ללמוד משם לנידו"ד דפועל מיחשב כיש לו.

אמנם אי ההיתר משום יש לו, יהא אסור במפרש לו ב' מחירים שאומר לו אם תתן עכשיו אתן לך ב'י' ואם תתן לאחר זמן אתן לך ב"ב, כמש"כ הרמ"א קע"ג ז', [וכרטיסיה נחשבת לכאו' כב' מחירים מפורשים לפי שמחיר הנסיעה קבוע ע"י משרד התחבורה לב' מחירים, מחיר נסיעה בודדת ומחיר כרטיסיה, וכ"ש באופן שהיה נהוג שע"ג הכרטיסיה הופיע מחיר נסיעה בודדת], ואף דבשכירות קרקע מותר להוזיל אם משלם מעכשיו אף במפרש כמ"ש במתני' ס"ה א' ובשו"ע קע"ו ו', מטעם דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ועל כן התשלום הגבוה אינו שכר המתנת מעות, שהרי כשמשלם בסוף כל חודש זהו זמן החיוב, ואם משלם מראש פחות הרי זו הוזלה מן המחיר האמיתי, ואף בשכירות פועל הדין כן כמו שכתוב בסעי' ח' דמותר להוזיל כמו בשכירות קרקע ולכאו' שרי אף במפרש [וכן משמע קצת בשו"ע הגר"ז שם סעי' ט"ו], אבל מ"מ הרי מבואר שם דקודם שהתחיל לעבוד אסור בשכירות פועל, ואף דבשכירות בתים נקטינן דמותר להוזיל גם קודם שנכנס לדור והטעם כמ"ש הרשב"א ב"ב שם דבית חשיב יש לו מיד בשעת קנין אבל פועל כיון דיכול לחזור בו כדאמרי' בגמ' ב"מ י' א' דפועל חוזר בחצי היום דעבדי הם ולא עבדים לעבדים, לכן אם מוזיל קודם לתחילת העבודה מחזי כמוזיל גביה, והיה מקום לדון דבהתחייבות החברה להעסיק פועלים אחרים אין בזה דין עבדי הם ולא עבדים לעבדים

הלוקח ורק אחריות אונסים על המוכר, משא"כ בנידון דהמהרי"ט דפוחת לו תמיד ג' גרוש מהשער שיהי' דגם אחריות הזול על המוכר דכל מה שיוזל יהיה פסידא דמוכר, י"ל דגרע, דבאחריות כי האי נראה יותר דלא הוי מכירה כדמצינו גבי צאן ברזל ובוזה ליכא ראייה מההיא דהזהב.

וכתב ע"ז רע"א ואולי י"ל כיון דרשאי להוזיל גבי' ולמכור כל מה שיש לו עבור פרוטה אחת, דאנן סהדי שלא יוזל יותר, א"כ לא יגרע במה שעושה קצבה לפחות כך וכך מהשער שיהיה, דכל מה שיתן לו אח"כ הוי כאוזיל גביה מיד שתולה דמי המקח לערך שער ההוא. לכאו' סברת רע"א דמהא שאפשר להוזיל עד שאין שום סיכון בזולא, חזינן דשרו רבנן גם היכא דאחריות זולא על המוכר. וסיים רע"א ועדיין צ"ע, ובסוף התשובה מסיים לדינא דמותר כמו שכתב מהרי"ט, אף דגמגמנו קצת בהוראתו מ"מ אין משיבין את הארי. הרי לנו דהמהרי"ט התיר והסכים לזה הגרעק"א למעשה.

ובחזו"א יו"ד סי' ע"ו סוף ס"ק ב' נראה גם שהתיר מסברא אחרת ממש"כ הרע"א שכתב שם החזו"א לגבי עובדא דמהרי"ט וז"ל, וצריך שיתנה שיכול ליתן לו סחורה אחרת, שאם חייב ליתן לו סחורה שקנה עכשיו דוקא אז צריך הלוקח לקבל

אחריות קלקול כיון שמוזיל גביה וגם אין הלוקח מקבל זולא, עכ"ל. והיינו דס"ל דמה דאחריות זולא על המוכר הויא הוכחה דלא הוי מכירה, זהו רק בגוונא שגם אחריות אונסא על המוכר, וזה שייך רק כשצריך לתת לו את מה שקנה עכשיו, אבל כשאינו חייב ליתן לו חפץ מסוים דלא שייך בזה קבלת אחריות על המוכר (אף דגם על על הלוקח אין אחריות אונסא), אין כאן הוכחה מקבלת אחריות הזולא על המוכר דלא הוי מכירה, ונחשב כפסיקה המותרת באופן שחז"ל התירו פסיקה או שכירות.

ה. ולפי"ז אין שום חילוק בין הכרטיסיות הישנות לכרטיס 'רב-קו', אחר שאף שאחריות יוקרא וזולא על המוכר חשיב מכר כמו שנתבאר.

ואף דכשאינו קובע מה יקנה, וכגון תלושי הנחה ברשתות מזון שיכול לקנות בסכום הזה מכל מוצרי החנות, לכאו' לא שייך למיחשב מכירה, וגם כאן [בחלק מחברות הנסיעות] כלול נסיעות עירוניות ובין עירוניות וא"כ היה מקום לומר דל"ח מכירה, [והטעמים להתיר בתלושי מכר לא שייכי בכרטיס רב-קו, ואכמ"ל בזה], נראה דהכא שאני דלא מקרי שני מינים אלא מין אחד בכמה אפשרויות כמותיות, כמי שמתחייב לו חיטין כשתרצה תיקח סאה וכשתרצה תיקח עשר סאין דבודאי לא מבטל מצורת מכירה.

הגאון רבי יצחק מרדכי הכהן רוכין שליט"א – דומ"צ בכית הדין

השימוש בשבת במיני איפור חדשים המיוצרים ללא חומר שומני

הלכה פסוקה שאסור לאשה להתאפר בכל מיני איפור בשבת, וכמבואר בשו"ע סי' ש"ג סכ"ה, שאסור לאשה שתעביר בשבת סרק על פניה משום צובע, ומטעם זה אסורה לכתול בשבת. ויש אופנים שיש בזה איסור גם מצד ממרח וממחק, וכך נוהגות נשות ישראל שלא להשתמש בשום מיני איפור בשבת. ולאחרונה יש שמוכרים סוג מסויים של איפור, שמיוצר ללא חומר שומני, באופן שאינו נדבק כל כך על הפנים כשאר מיני איפור הרגילים. והנה כיון שיש לעיין ולדון בדברי המתירים בזה, והיות שדעת גדולי ההוראה שגם במיני איפור אלו אין היתר להשתמש בהם בשבת, ראינו לנכון לברר את הצדדים בזה.

מקור הדין

סכ"ה, שאיסור העברת סרק על פניה וכן כוחלת הוא מדרבנן. והטעם שאין בצביעה זו איסור תורה, כתב המשנ"ב דאין צביעה מדאורייתא על עור האדם. ובבה"ל שם ד"ה משום, הביא שיש מהראשונים

א. איתא במשנה שבת דף צ"ד ע"ב, הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת רבי אליעזר מחייב וחכמים פוטרים. ובגמ' כוחלת חייבת משום צובעת. ולהלכה נקטינן כחכמים, וכן פסק השו"ע סי' ש"ג

שפסקו דהלכה כרבי אליעזר דכוחלת חייבת חטאת.

הטעם שאין איסור תורה בכוחלת

ב. והנה המשנ"ב לא פירש אמאי אין איסור דאורייתא בצביעה בעור האדם, ולכאורה הביאור בדבריו, שאין עור האדם דבר שדרכו להיצבע. ומה שמצינו צביעה מדאורייתא, הוא בעורות של בעלי חיים שדרכן להיצבע, וכן בבדים וכדומה. ולכן אף שדרך נשים ששמות מיני כיחול וצבע על פניהן, מ"מ אכתי אינו אסור אלא מדרבנן.

ומה שמצינו איסור כותב מדאורייתא בעור האדם, י"ל דחלוקה מלאכת כותב ממלאכת צובע, דמלאכת כותב כל עניינה הוא ביצירת הכתב, והדבר שעליו כותבים הוא רק הכ"ת שיהיה לכתב היכן להיות, ולכן לא איכפת לן אם הכתב נמצא על הנייר או על עור האדם. משא"כ מלאכת צובע, שעניינה הוא יפוי והשבחת החפץ הנצבע, ולכן בעור האדם שאין דרכו בצביעה אין בו איסור תורה.

[ועיין בספר קהלות יעקב שבת סי' מ', שכתב חילוק זה לגבי עניין אחר, וציין שהעירו שכבר נמצא כן בחידושי הר"ן שבת דף צ"ד ע"ב, שביאר אמאי כוחלת אסורה משום מלאכת צובע, ולא משום מלאכת כותב, וכתב דלא שייכא כתיבה אלא במידי דהוי מטעם רושם, שכן במשכן היו רושמיין על הקרשים כדי לעמוד על סדרן].

בטעמו של החיי אדם שאיפור אסור מדרבנן

משום דהוי צביעה שאינה של קיימא

ג. ובספר חיי אדם ריש כלל כ"ד כתב בטעם הדבר שאינה אסורה אלא מדרבנן, משום דהוי צביעה שאינה של קיימא.

והקשה האבני נזר סי' קע"ג ס"ק ז', דמ"ש מהכותב על בשרו שהוא אסור מן התורה, ואע"פ שחמימות הבשר מעברת את הכתב, והניח בצ"ע.

וי"ל דשאני כתיבה הנעשית בדיו ודרכו לעמוד לזמן מרובה, משא"כ מיני סרק וכיחול שהנשים עושות על פניהן שאינו עומד אלא לזמן מועט.

מלאכת ממרח וממחק בשימוש במיני איפור

ד. פעמים שיש בהנחת מיני איפור על הפנים איסור דאורייתא משום מלאכת ממרח, והוא כאשר שמים מינים המתמרחים, והטעם שיש בזה איסור תורה, כיון שהאשה מחליקה את המשחה על עור הפנים, והרי זה כדין ממרח רטיה בשבת שחייב משום ממחק.

וכאשר משתמשים במיני אודם, יש בדבר מלבד איסור צובע, איסור מטעם ממחק, וכדין שימוש בסבון מוצק שנתבאר במשנ"ב סי' שכ"ו ס"ק ל' בשם האחרונים שיש בו איסור גם משום ממחק. וכן נק"ט בשו"ת אג"מ אור"ח ח"א סי' קי"ד.

מיני איפור ללא חומר שומני

ה. עיין שו"ת אגרות משה אור"ח ח"א סי' קי"ד, וביתר ביאור בח"ה סי' כ"ז, שכתב להתיר להשתמש בשבת במיני איפור אף צבעוניים, אם אין באיפור חומר שומני, והוא נעשה כמין "אבקת טאלק". וטעמו דכיון שאין איפור ממין זה מתקיים כלל, אין בכה"ג איסור צביעה אף מדרבנן. וכתב שאחר הנסיון וחקירות ודרישות התברר שרוב האבקות נעשות על בסיס שומן, אמנם אם ייצרו אבקה כזו שאין בה שומנים כלל, לדעתו אין איסור להשתמש בה בשבת.

והנה היתרו של האג"מ הוא מטעם "שאין איפור ממין זה מתקיים כלל", והיינו דס"ל דמה שאסרו חכמים שתעביר סרק על פניה, היינו רק בגוונא שצבע זה נשאר זמן ארוך יותר, אך מיני איפור אלו שנעשים ללא חומר שומני מבחינה מציאותית אינם יכולים להישאר על הפנים זמן ממושך, ולכן אין לאסור את השימוש בהם.

ויש לעיין בדברי הגרמ"פ זצ"ל, דמנלן לחלק באיסור צביעה שאינה של קיימא בין שיעורי זמן שונים, ובפשטות כל שהחומר ניתן על הפנים למטרת צביעה והוא נשאר על הפנים לכמה שעות, ואינו נופל בשעות אלו מעל הפנים, יש בזה איסור דרבנן של צובע.

איפור שמונח על הפנים ואינו נדבק היטב

ו. אלא שיש לדון בזה סברא נוספת, והוא דאם

לצבוע פניהן כך, הרי מסתבר דכתיבה בכה"ג ודאי אסור, ומנלן להתיר בצובע. ובפרט שלדעת כמה ראשונים יש איסור תורה גם בשאינו מתקיים.

איסור צביעה דרבנן ואינו נעשה לקיימא

ז. יש שדנו סברא נוספת להיתר, והוא דכיון שנתנית איפור בשבת אין בה איסור תורה, ואינה אסורה אלא מדרבנן משום צובע, וכיון שהאיפור אינו נעשה לקיימא כלל, יש לצרף את ב' הדברים ולהתיר את השימוש באיפור. וכעין מה שמצינו בשו"ע סי' ש"מ ס"ה ומקורו בדברי הטור, דמותר לרשום בציפורן על הספר כמו שרושמין לסימן שאין זה דבר המתקיים. ועיין בה"ל שם ד"ה כמו שרושמין, מה שכתב לדון על דברי השו"ע האלו. וכתב דאפשר דטעמו כיון שעשיית רושם בלי אות אינה אסורה מן התורה, ולכן באינו מתקיים מותר לכתחילה.

והנה לכאורה מוכח להדיא דלא אמרינן צירוף זה גבי מעברת סרק על פניה. שהרי סתם סרק אינו נעשה לקיימא, הן לדעת הרשב"א דשיעור קיימא גבי כתב אינו לעולם אלא שיעמוד שיעור זמן שבני אדם שומרים כתבים שאינם עומדים לעולם, וממילא מעברת סרק הרי אינה בגדר זה של קיימא, ובכל זאת אסורה לעשות כן בשבת, ולא אמרינן דכיון שאיסור צובע בזה הוא מדרבנן ואינו נעשה לקיימא יהיה מותר. גם לדעת הרמב"ם שיש משמעות בדבריו ששיעור קיימא נמדד בשבת עצמה [עיין שעה"צ סי' ש"ג ס"ק ס"ח], מ"מ סתם אשה שמעבירה סרק על פניה, אין הסרק מתקיים בשבת, [ולכאורה אף פחות מאשר אותו רושם הנעשה עם הציפורן], ולמרות זאת אסורה לעשות כן אף שיש כאן צירוף של איסור דרבנן של צובע וגם צביעה שאינה של קיימא, וא"כ חזינן להדיא שאין להשתמש בסברא זו להיתר כלל. [ועוד יש לעיין האם בכלל אפשר לדמות בזה מילתא למילתא, ובפרט שהבה"ל נתקשה בהבנת דברי הטור והשו"ע].

ויש שרצו ללמוד היתר מה שמצינו בפוסקים שהתירו להוליד ריח בגוף האדם, וביארו בטעם

אבקה זו אינה נדבקת היטב על הפנים, שמא אין זה בכלל איסור צובע כלל. הגע עצמך, אם אשה תדביק על פניה שכבה דקה ביותר של ניילון צבעוני כדי ליפות את פניה, האם נימא שיש בזה איסור צובע, פשיטא ופשיטא שאין בזה לתא דצובע כלל. והטעם דכיון שניילון דק זה הוא דבר זר וחיצוני, הרי הוא כדבר העומד בפני עצמו. וא"כ שמא י"ל דאם מיני איפור אלו לא נדבקים היטב על הפנים, אולי יש לראותם כמין דבר חיצוני וזר שאינו בכלל צובע.

ויש להביא כדמות ראייה לאיסור, מנידון דומה שפסק השו"ע אור"ח סי' ל"ב ס"ג, דאם זרק עפרות זהב על אות מהאזכרות אין לו תקנה, לפי שאסור להעביר הזהב משום דהוי כמחוק את השם. וחזינן שאף אם רק זרק עפרות זהב ולא הדביק אותם היטב, מ"מ הם נחשבים כמאוחדים עם האותיות ואסור להסירם משום מחיקת השם. וה"נ נימא שמיני איפור אלו יש לאסור את השימוש בהם בשבת, וכדין עפרות זהב הנ"ל.

ויש לדחות ולחלק, דשאני עפרות זהב, שהם מאוחדים ודבוקים טפי מאשר אותם מיני איפור, ולכן אסור להסירם משום מחיקת השם, אבל מיני איפור אלו המיוצרים ללא שומנים, שמא אינם נחשבים כ"דבוקים" אלא כ"מונחים" בעלמא על הפנים, ואכתי יהיה מותר להשתמש בהם בשבת.

אך גם סברא זו דאיפור זה הוא חיצוני ואינו נדבק יש לדחות, דשאני דבר זר וחיצוני שאינו מתאחד כלל עם הפנים, ודינו כמי שמדביק טפט על הקיר שאין בו משום צובע [ואיסורו מצד בונה], ולא שייכת בו מלאכת צובע שעניינה שהצבע מתחבר ובטל אל החפץ הנצבע. משא"כ אותם מיני איפור, אף שאין בהם חומר שומני, ואינם נדבקים היטב כשאר חומרים, מ"מ כיון שהם באים לצבוע את הפנים והם נדבקים ונטפלים אל הפנים כשאר מיני איפור, יש לומר שאסור להשתמש בהם משום לתא דצביעה מדרבנן.

וכבר כתב דו"ז הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, אודות פודרת איפור שאינה נדבקת היטב, דיש לפקפק בדברי המתירים, דכל שמכוין לצביעה אפילו לזמן מועט מנלן להתיר בזה, וכיון שדרך הנשים

אלא לכסות על פצעים ונקודות, הרי זה אסור משום מלאכת צובע, ואף אם האיפור הוא בצבע הפנים, כמבואר בספר חוט שני הלכות שבת פרק י"ט, דכהאי גוונא חשיב צביעה ויש בזה איסור.

נתינת הכשר לדבר שעלול לצאת ממנו מכשול

י. בר מכל דין יש לציין בעניין זה, שכיון שרובא ככולא של מיני האיפור אסורים לכו"ע בודאי, וגם מי שכתב להתיר בסוג מסויים הגביל זאת בכמה וכמה הגבלות, שיהיה עור הפנים יבש ונקי לגמרי ולא יהיו עליו שום חומר בסיס ואפילו ממה שנמרח מערב שבת, וכן צריכים לייחד מברשת מיוחדת לשבת, הן משום עובדין דחול והן מחשש שמא נשאר על המברשת ממיני האיפור הקודמים שיש בהם שומן, וכל כהאי גוונא שהדבר מסור לרבים ובפרט לנשים, חשש המכשול מצוי מאוד, ונמצא שנתת תורת כל אחד ואחד בידו.

מעשה רב

ויש בנותן טעם להביא עובדא, דלפני שנים הייתי שליח מצוה לאחד שרצה להמציא מברשת שיניים לשימוש בשבת, ובאופן שלא יהיה חשש סחיטה בין סיבי המברשת. ורצה לברר את דעתו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וכאשר ראה הגרי"ש זצ"ל את המברשת הנ"ל, תמה איך שייך לתת על דבר כזה הכשר. והרי ישנם הרבה אינשי שיוצא להם דם בודאי בשעת הצחצוח, והוי אצלם פסיק רישא של חובל בשבת. ועוד שאם תהיה מברשת עם הכשר, סוף דבר שיבואו למכשלות, דכל אחד יחליט בדעתו איזה מברשת יש בה חשש סחיטה. ואמר דכל כהאי גוונא לדעתו אין לתת הכשר אף אם מברשת מסויימת אין בה חשש סחיטה.

ההיתר כיון שהולדת ריח אסורה מדרבנן ובאינו מתקיים לא גזרו, והביאו מדברי שו"ת גינת ורדים או"ח כלל ג' סי' ט"ז, שהתיר לתת מיני בשמים על גוף האדם בשבת. אך לכאורה יש לדחות דשאני מוליד ריחא, שכל איסורו הוא דדמי למלאכה שמוליד דבר חדש, ובזה י"ל שאם אינו מתקיים לא שייך לאסור בו משום שבורא דבר חדש. אך אין להביא משם ראיה לנידון צובע, שיש בדבר צביעה דרבנן אף באינו מתקיים.

חששות נוספים בשימוש באיפורים אלו אף שאין בהם חומר שומני

ח. והנה יש חששות נוספים בשימוש במיני איפור אלו אף שאין בהם חומר שומני: א]. יש לחוש שאם עור הפנים משוח כבר מערב שבת, בחומר בסיסי שהוא שומני, דאז אבקה זו שאינה שומנית תדבק על העור, ולכן הדגישו המתירים שיש להקפיד ביותר לפני האשה יהיו יבשים לגמרי. ב]. דרך נשים שמניחות את מיני האיפור על גבי ספוגיות או על גבי צמר גפן, ויש לחוש בזה משום איסור צובע בצמר גפן וספוגיות אלו. ג]. יש המערבבות אבקות פודרה מגוונים שונים ומטרתן ליצור גוון חדש, ויש בזה איסור משום צובע בעשיית צבע הגוון החדש. ד]. פעמים שמשתמשים לצורך מריחת האבקה במברשת, ויש לחוש בזה הן משום עובדין דחול, והן משום חשש שיש על גבי המברשת מיני איפור מערב שבת, שיש בהם תערובת שומנית.

הנחת איפור בצבע הפנים למטרת עיסוי נקודות ופצעים

ט. גם כאשר הנחת האיפור אינה למטרת צביעה, העולה מכל הנ"ל:

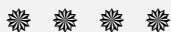
[א]. אסור להשתמש במיני איפור בשבת, משום איסור צובע, ויש מיני איפור שאסורים בשימוש גם מחמת איסור דאורייתא של ממרח וממחק. ולכן אין להשתמש בשבת בכל מיני אודם וסומק ופודרה ו"מייק אפ" ומיני לק למיניהם. איסור זה הוא אף במיני איפור שהם בצבע הפנים. ואף אם מטרת נתינתם היא רק לכסות נקודות ופצעים.

[ב]. גם מיני איפור ו"מייק אפ" למיניהם, שיוצרו במיוחד לצורך שבת, שלא מעורבים בהם חומרים שומניים, אין להשתמש בהם בשבת, הן מצד שיש בזה איסור צובע, והן מצד חששות אחרים שנתבאר למעלה.

ידיעות נחוצות

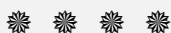
לפני חדשים מספר יצא לשוק ספוג רחיצת כלים שמשווקו טענו שהוא ראוי לשימוש בשבת. כזכור, פרסמו אז רבני בית ההוראה חוות דעת בה הם מגלים דעתם לאיסור, שכן בבדיקות חוזרות ונשנות הוברר כי גם לאחר שמנערים את הספוג עדיין נאצרים בו מים היוצאים בסחיטה, וכל כה"ג אסור אע"פ שהחומר עצמו אינו בולע, וגם אפשר לדמות זאת לשערות שאסור לסוחטן בשבת מדרבנן. בקרוב יצא לשוק סוג חדש של מטלית לניקוי כלים בשבת. המטלית היא למעשה יריעה העשויה מסוג של גומי שאינו סופג כלל שעל גבה שורות של גבשושיות קטנות, וצורתה היחודית מסייעת להסרת הליכלוך.

רבני בית ההוראה קבעו כי במוצר זה ניתן להשתמש בלא פקפוק.

בין הנידונים שעומדים על הפרק וגדולי ההוראה עוסקים בימים אלו בעומק דשמעתתא כדי להכריע בהם הלכה ברורה, נזדמנו שני נושאים מעולם כשרות המאכלים שלהכרעתם ישנה השלכה על כל בית אב בישראל.

הסוגיה האחת המתבררת כעת בשיתוף מומחים בעלי שם עולמי הינה סוגית תולעי הדגים שרבים נבוכו בה משעה שנתעוררה השאלה לפני מספר שנים. ידיעות חדשות שנתבררו היטב, יש בכוחן להאיר את נבכי הסוגיה, ובימים אלו הנושא עומד בפני הכרעה.

נידון נוסף המונח על שלחנם של בעלי ההוראה, שייך למקצוע ניקור החלבים. חבר ת"ח עוסקים לבקשת רבותינו שליט"א מזה כמה שנים בבירור מקצוע זה אשר לא רבים יחכמו בו, והם עוררו מספר נקודות הדרושות חיזוק בתחום. דיון מעמיק שנערך בשיתוף גופי הכשרות הגדולים ומומחי הניקור, נותן תקווה שבקרוב יתפרסמו הנחיות ברורות ובהירות לכל העוסקים בתחום, על מנת שמלאכתם תעשה באופן המהודר ביותר על פי ההלכה הצרופה.

לתושבי ירושלים עיה"ק

מורינו הגאון
רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א
עונה לשאלות בהלכה בעיה"ק ירושלים
בבית ההוראה אהבת שלום
רח' רבי נחמן מברסלב 7
בימי רביעי בין השעות 3 - 2 בצהריים.

לרפואת האשה

דבורה בת חיה

בתוך שאר חולי ישראל

להנצחות ותרומות 050-4166097

מכון ההלכה וההוראה

להחזרת מסורת ההוראה

בנשיאות מרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א
טלפון: 0722-722-353 פקס: 0722-722-352

זמני שיעורי הלכה ובית הוראה בשעון חורף

זמני בית ההוראה הליגמן רח' רבי עקיבא 97

ימים ראשון - חמישי:

בוקר: 9:20 - 8:50, צהריים: 14:00 - 13:00

אחה"צ וערב רצוף: 23:00 - 15:30

ערב ש"ק:

בוקר: 10:00 - 9:30, צהריים: 14:00 - 13:00

אחה"צ: 20 דק' לפני הדלקת נרות

מוצש"ק:

19:15 - 23:00

ליל ש"ק:

21:00 - 22:00

שיעורי הלכה

שיעורי הקבוע של מורינו הגאון

רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א

בהלכות ברכות

מידי יום חמישי בשעה 10:45 בערב

בבית הכנסת אליהו הנביא רח' קאליש 6 ב"ב (מול ביהכ"ס הגדול הישן)

שיעורי הקבוע של מורינו הגאון

רבי מנחם מנדל לובין שליט"א

במשנה ברורה הלכות שבת

מידי מוצש"ק בשעה 8:30

בבית הכנסת "הליגמן" רח' רבי עקיבא 97 ב"ב (בבית שני)